

Känslornas koreografi

*Känslornas koreografi. Reflektioner kring känsla och förståelse i kulturforskning*¹ (2007) under redaktion av Lena Marander-Eklund och Ruth Illman, är en antologi där tolv forskare från Åbo Akademi diskuterar kring känslor i forskningssammanhang. Ordet koreografi i titeln skall här föra tanken till skapande ramar; koreografin skall vara kreativ snarare än normativ och bokens texter skall fungera som inspirerande redskap för läsaren och kulturforskaren. Känslotemat har blivit allt mer aktuellt inom humanistisk forskning under senare år och det är intressant att se hur forskare från disciplinerna religionsvetenskap, folkloristik och filosofi griper sig verket an. Boken vänder sig till

¹ *Känslornas koreografi. Reflektioner kring känsla och förståelse i kulturforskning*. Red. Lena Marander-Eklund & Ruth Illman. Hedemora: Gidlund 2007, 200 s.

forskare och studenter inom olika ämnen, men också till en bredare allmänhet med intresse för humanistisk forskning.

Boken är uppdelad i tre huvudavsnitt kallade "Känslornas betydelse i förståelseprocessen", "Känslor och reflektion i fältarbete" samt "Känslor som forskningsobjekt". I det följande gör jag nedslag i olika delar av boken och lyfter fram artiklar, som jag finner särskilt användbara inom etnologisk utbildning på grundnivå.

I "Känslornas betydelse i förståelseprocessen" görs ett filosofiskt anslag. I Bengt Kristensson Ugglas artikel "Kritik – känsla – självkritik" får läsaren bekanta sig med hermeneutikens kritiska metod, medan Camilla Kronqvist i "Känslors betydelse för vår förståelse av oss själva och världen" för en diskussion om känslor som engagemang i världen. Ylva

Gustafsson bidrar i artikeln "Kropp och förståelse" med ett resonemang om känslors kroppslighet och Ruth Illman beskriver i "Den känslolösa förståelsen. Om att förstå, förklara och förstå på nytt" hur en kritisk hermeneutisk tolkningsprocess kan te sig i praktiken. Hon visar hur en laddad och problematisk förståelse kan bearbetas och utvecklas mot en fördjupad förståelse av ett forskningsmaterial. Illmans artikel berör centrala frågor för kulturforskare, som i likhet med etnologer och folklorister, arbetar med ett individnära perspektiv.

Avsnittet "Känslor och reflektion i fältarbete" handlar om känslornas roll i den konkreta forskningsprocessen. I artikeln "Forska med känsla?" pläderar Kennet Granholm, efter sina erfarenheter av fältarbete i den mörkmagiska rörelsen Dragon Rouge, för begrepp som reflexiv subjektivitet, gästskap och delaktighet när forskaren och hans/hennes informanter befinner sig på en mer jämlik nivå än fallet t.ex. var när tidigare generationers antropologer, etnologer och folklorister gav sig ut på fältet. Rebecca Karlsson diskuterar i "Forskarens känslor i forskningsprocessen. Om föränderliga kategoriseringar i företags- och universitetsvärlden" föränderliga identiteter inom å ena sidan den akademiska världen och å andra sidan företagsvärlden. Genom att problematisera sin egen roll som religionsvetare, som forskar inom marinindustriområdet, visar hon att hon dragit lärdom av sina egna känslor av villrådighet när det gäller den egna disciplintillhörigheten när hon skall tolka identitetsförändringar inom marinindustrin, som är dynamisk och expansiv. Egna känslor och erfarenheter visar sig här vara en tillgång i forskningsprocessen.

Sofie Strandén diskuterar i sin i pedagogiskt hänseende mycket användbara artikel "Släkt, bekanta och stoppade yllesockor. Tankar om tillit i den folkloristiska intervjun" hur tillit och förtroende skapas i forskningsintervjuer. Genom att ta utgångspunkt i sitt eget avhandlingsarbete närmar sig Strandén frågor som är centrala i det hon kallar empatiska intervjuer. I sådana intervjuer eftersträvas en både känslomässig och tankemässig förståelse och skapandet av tillit blir då en viktig del i intervjuprocessen. Informantens förväntningar på intervjun är en sådan tillitsskapande faktor, liksom intervjuarens person och sociala sammanhang. Etnicitet, språk och språklig variant, kön och ålder hör samman med intervjuarens person, medan det sociala sammanhanget kan handla om intervjuarens bostadsort eller släkt och bekanta som eventuellt har förmedlat kontakten mellan informant och intervjuare, kort sagt faktorer som kan underlätta för informanten att inplacera intervjuaren i ett socialt sammanhang som skapar förtroende och trygghet. Intervjuarens professionalitet, slutligen, är naturligtvis

en av de mest centrala aspekterna när det gäller att skapa tillit. Att vara flexibel, lyhörd och att visa respekt och intresse för informantens liv och berättelser är närmast en självklarhet för en kulturforskare, men kan ändå vara värt att understryka ännu en gång.

Sven-Erik Klinkmann har i "Känslornas resa. Jazzpianisten Alan Pasqua som forskningsobjekt" gjort vad man skulle kunna kalla ett självreflexivt experiment, där han diskuterar sina tre olika roller, eller positioner, i förhållande till en musiker. De roller det handlar om är rollen som fan, kulturkritiker respektive kulturanalytisk forskare. Resultatet är tänkvårt och framställningen bitvis mycket underhållande.

I avsnittet "Känslor som forskningsobjekt" diskuteras hur känslor, som kommer till uttryck i olika typer av kulturvetenskapligt källmaterial, kan tolkas och förstås. Marcus Moberg diskuterar i "Känslomässigt engagemang, humor och självironi i den kristna metal-kulturen" hur den kristna metal-musikkulturen uttrycker känslor, bl.a. i form av humor och självironi, medan Lena Marander-Eklund i "Berättelser och känslor. Det avslöjande och det döljande skattet" analyserar skrattets olika funktioner i förstföderskors förlösningberättelser. Hon finner att informanterna inte endast skrattar när de beskriver något komiskt utan att skrattet, förutom glädje, också uttrycker stolthet och ömhet. Skratt kan också ackompanjera berättelsesekvenser som beskriver smärta, ilska och hjälplöshet. Därtill kan skratt vara kopplat till kroppslighet, vara generat och överslätande. Det kommunikativa skratet är slutligen en viktig ingrediens i såväl intervjuer som i vardagliga mellanmänniska relationer.

Christina Sandberg bidrar med en intressant artikel, som hon kallat "Vi talade aldrig om att hon dör". Om hur känslor får uttryck i en familjs berättelser om döden". Här beskrivs hur en man och hans två döttrar berättar om hustruns/moderns död och vilka känslor de ger uttryck för under sina intervjusamtal med forskaren. Detta är ett starkt och berörande tema, som de flesta av oss kan relatera till. Själv gick jag i tankarna tjugofem år tillbaka i tiden och mindes min egen mors sjukdom och bortgång i cancer. Många starka känslor aktualiserades för mig på nytt. Sandberg visar med sin artikel att döden som tema fortfarande kan diskuteras utifrån nya och fruktbara infallsvinklar, som belyser viktiga aspekter av vår kultur.

Antologins sista artikel, "Skildrade känslor. Skönlitterärt gestaltade sorgprocesser" har ett religionspsykologiskt perspektiv och är författad av Siv Illman. Med hjälp av två skönlitterära exempel visar Illman hur konstens språk förs samman med religionens. Former som ursprungligen hör hemma i kollektiv tro och tradition tar här plats i den litterära gestaltningen.

Språkligt sett är antologin välskriven med blott enstaka skönhetsfel. När det gäller formalia kan man möjligen anmärka på att det råder en viss inkonsekvens när det gäller den rubriksättning som rör källor och litteratur. Nu finner man en blandning av rubriker såsom "Källor och litteratur", "Litteratur", "Litteraturförteckning" och "Referenser". Men detta är naturligtvis inget som stör läsningen.

Sammantaget kan sägas att *Känslornas koreografi* är en läsvärd antologi. Kanske gör den egna, etnologiska disciplintillhörigheten att de folkloristiska och

religionsvetenskapliga bidragen tilltalar mig mest. De filosofiska artiklarna är förvisso viktiga och intressanta, inte minst Bengt Kristensson Ugglas introducerande artikel, men de är mindre användbara som kurslitteratur inom åtminstone den svenska etnologutbildningen, i alla fall på de lägre nivåerna. Däremot kan de med fördel läsas på master- och forskarutbildningsnivå. Allra sist vill jag säga att boken har ett behagligt format och ett tilltalande omslag.

Birgitta Meurling